

"Een 'tussenrechter' past helemaal in de tijdgeest"

Datum bericht: 14 januari 2019

Niemand is ooit op het idee gekomen om eerst een hele tenniswedstrijd te laten spelen en de scheidsrechter pas na afloop te laten beoordelen of er misschien ergens in de eerste game toch een bal uit was. Toch is dat precies wat ons rechtssysteem doet. Een oplossing is de 'tussenrechter', zegt Rogier van Dam.

Mensen verkeren niet graag in onzekerheid. Ze hebben behoefte aan (rechts)zekerheid en het liefst een beetje snel. Dat is niet alleen een psychologisch gegeven, snelle rechtszekerheid is ook maatschappelijk en economisch wenselijk. Helaas is ons rechtssysteem daar niet op gebouwd: de toepassing van het recht – zeker in het bestuursrecht – bestaat uit een opeenvolging van beslissingen en handelingen, verricht door verschillende mensen die elkaar moeten beoordelen. In feite een lineair of sequentieel systeem, dat zonder probleem jaren in beslag kan nemen. En de rechter? Die vormt meestal de laatste schakel en is daarmee feitelijk een *eindrechter*. En de rechtszekerheid? Die is er daardoor ook pas aan het eind van de rit.

Kenmerk van dit systeem is dat de rechter pas *achteraf* oordeelt en er dus altijd laat bij is. In dit systeem is het heel normaal dat een rechter oordeelt dat het twee jaar eerder, ergens aan het begin van de hele keten van handelingen, al is misgegaan – met alle gevolgen van dien. Oneerbiedig gezegd hobbelt de rechter vaak achter de feiten aan. Dat is in de kern niet de schuld van de rechtspraak, maar een gevolg van de inrichting van ons rechtssysteem. In de kritiek op het functioneren van de rechtspraak lijkt het soms alsof we dat over het hoofd zien.

Oplossing: de 'tussenrechter'

Juristen zijn hiermee vertrouwd: zo zit ons rechtssysteem nou eenmaal van oudsher in elkaar. Maar als je – anno 2019 – de kans zou krijgen om het rechtssysteem opnieuw te ontwerpen, zou je waarschijnlijk toch niet kiezen voor een lineair systeem waarin de rechterlijke beoordeling pas aan het einde komt. Wie de behoefte aan snelle (rechts) zekerheid centraal stelt, kiest waarschijnlijk voor een parallel systeem: een systeem waarin de rechterlijke beoordeling zoveel mogelijk gelijk oploopt met de voorfase; waarin de rechter al wordt ingevlogen op het moment dat een probleem zich voordoet. De *eindrechter* wordt dan een *tussenrechter*.

Vergelijk het met een sportwedstrijd: scheidsrechters zijn meestal al tussenrechters. Ik geloof niet dat iemand ooit op het idee is gekomen om eerst een hele tenniswedstrijd te laten spelen en de scheidsrechter pas na afloop te laten beoordelen of er misschien ergens in de eerste game toch een bal uit was.

Maar terug naar het (bestuurs)recht: als een burger of een bestuursorgaan bijvoorbeeld aan het begin van de procedure twijfelt of die ene brief nu wel of niet een officiële aanvraag is, wordt eerst (waarschijnlijk snel, want het gaat om een kleine beoordeling) een rechterlijk oordeel 'gehaald' en kan de procedure met goedkeuringsstempel worden vervolgd (voor de kenners: je krijgt dan een omgekeerde bestuurlijke lus). In zo'n systeem, waarin de rechter veel dichter op de feiten zit, is het opeens ook denkbaar dat de rechter niet meer *achteraf*, maar al *vooraf* oordeelt: de rechter beoordeelt op voorhand of er sprake is van een overtreding, waarna het bestuursorgaan een handhavingsbesluit kan nemen.

Aantrekkelijke gedachte

Natuurlijk zitten er ook aan dit systeem de nodige haken en ogen, al is het maar omdat het hele systeem (toegang tot de rechter, uitspraakbevoegdheden) moet worden aangepast en er nieuwe vragen moeten worden beantwoord: kun je volstaan met een rechterlijk oordeel in één instantie? Hoe snel en zorgvuldig kan een rechter een oordeel geven? Maar de gedachte aan een *tussenrechter* die bovenop de feiten snelle tussentijdse beoordelingen geeft, is wel aantrekkelijk en past helemaal in de tijdgeest. Sterker nog, de eerste praktische tekenen (<https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Noord-Holland/Regels-en-procedures/Paginas/de-bouwrechter.aspx>) dat we naar zo'n fundamenteel ander systeem (<https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/We-moeten-zorgen-dat-niemand-onrecht-hoeft-te-accepteren.aspx>) toegroeien zijn er al.

Een kleine voorspelling voor het bestuursrecht. Ik verwacht dat er binnen enkele jaren wordt geëxperimenteerd met de 'gemeenterechter'. Rechters met een werkplek op een gemeentehuis die, terwijl dossiers worden behandeld, continu beschikbaar zijn om in korte tijd kleine beoordelingen te geven: is de beslistermijn inmiddels verstreken? Is

een burger belanghebbende? Aan wie moet een bestuursorgaan het besluit bekendmaken? Als daarmee snellere (rechts)zekerheid kan worden geboden, bewijst de rechtspraak niet alleen zichzelf maar de hele rechtsstaat een grote dienst.